

PAPER DETAILS

TITLE: Özel Egitim Kurumlari Denetim Rehberi'nin Yasal Belgeler ve Alanyazin Temelinde Tutarliliginin Incelenmesi

AUTHORS: Yilmaz TONBUL,Yasar Evren ÇALISKAN

PAGES: 214-232

ORIGINAL PDF URL: <http://www.e-ijer.com/tr/download/article-file/1332534>

Özel Eğitim Kurumları Denetim Rehberi'nin Yasal Belgeler ve Alanyazın Temelinde Tutarlılığının İncelenmesi

Doç.Dr. Yılmaz Tonbul
Ege Üniversitesi-Türkiye
yilmaztonbul@gmail.com

Yaşar Evren Çalışkan (Y.L.Öğr.)
Milli Eğitim Bakanlığı-Türkiye
yevreny3534@gmail.com

Özet:

Bu araştırmada Özel Eğitim Kurumları Rehberlik ve Denetim Rehberinin alanyazın ve yasal belge temelli olarak analiz edilerek uyumsuzlukların saptanması ve önerilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma dokümanını "Özel Eğitim Kurumları Rehberlik ve Denetim Rehberi" oluşturmaktadır. Çalışmada nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesi kullanılmış, veriler içerik analiziyle çözümlenmiştir. Denetim rehberi dört bölümden oluşmaktadır. Rehberin her bölümündeki alt başlıklardaki ifadeler anlamlı bütünler oluşturacak şekilde ayrı ayrı analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda; denetim rehberinin yasal belgelerle çok sayıda tutarsızlığı saptanmıştır. Denetim rehberinin alanyazınla genel olarak tutarlılığa sahip olduğu ve denetim bilimine ilişkin üretilen bilgiler rehberde yer almakla birlikte, alanyazına içerik eksikliği, aykırı/uyumsuz durum ve kavram tutarsızlığı kodlarında tutarsızlıklar saptanmıştır. Yasal belgelerle en fazla tutarsızlık, yasal dayanak belirsizliği, yasal boşluk ve yasal belgelere göre güncel olmama kodlarında bulunmuştur. Bulgular, ilişkili kuramlarla ve literatür bulguları ile desteklenerek tartışılmış ve öneriler geliştirilmiştir.

Keywords: Eğitim denetimi, Denetim rehberi, Özel eğitim, Müfettişler

**E-Uluslararası Eğitim
Araştırmaları Dergisi,**
Cilt: 12, Sayı: 1, 2021,
ss.214-232

DOI: 10.19160/ijer.806889

.Gönderim: 10.07.2020.
Revizyon: 12.12.2020
Kabul: 31.01.2021

Önerilen Atıf

Tonbul, Y. & Çalışkan, Y. E. (2020). Özel eğitim kurumları denetim rehberinin yasal belgeler ve alanyazın temelinde tutarlılığının incelenmesi , *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 1, 2021, ss. 214-232, DOI: 10.19160/ijer.806889

GİRİŞ

Kurumların varlık nedenlerini gerçekleştirebilmeleri ve beklentileri karşılayabilmelerinde, insan ilişkilerinde ve çevrenin sürece dâhil edilmesi gerekliliği konularında birçok değişim yaşanmasına karşın, yasal ve yapısal düzenlemelerin önemi noktasında klasik yönetim akımından günümüze kadar çok şeyin değiştiği söylenemez. [Bolman ve Deal \(2013\)](#), kurumsal işleyişte yapısal düzenlemelerin, insan kaynağının verimli kullanılmasında önemli bir yer tuttuğunu, [Weber \(1978\)](#) Bürokrasi Kuramında, yasal metinlerle güvenceye alınmış düzenlemelerin, kurumsal işleyiş herkes için anlaşılır ve görünür kılmada belirleyici olduğunu belirtmektedir. Söz konusu işlemlerin amacına uygun yapılar yapılmadığını veya aksayan yönleri belirleme işlemi, gerçekleştirilecek denetimlerle saptanmaktadır. [Aydın'a \(1993\)](#) göre denetim, kurumların işleyişinin belirlenen ilke ve kurallara uygun olup olmadığının anlaşılması süreci olarak düşünülebilir. Devleti oluşturan tüm sistemler için önemli olan bir alt sistem de, denetim sistemidir. Söz konusu kurumların belirlenen amaçlarını gerçekleştirmek için yaptıkları faaliyetlerin denetimi, hem kurumun kendisi hem de devlet ve toplum açısından şarttır ([Toprakçı, Çakırer, Bilbay, Bağcivan ve Bayraktutan, 2010](#)). Bu düşünceden hareketle, kişi ve kurumların hedeflerini denetleme mekanizması olmadan gerçekleştirmesi mümkün değildir. Eğitim kurumları da diğer kurumlar gibi denetlenmelidir.

Eğitim denetimi, mevcut durumu saptama, yapılan uygulamalardan dönüt alma, mevcut durumu ortaya koyabilme ve şartların kurumun gelişimi için uygun hale getirilmesi açısından önem arz etmektedir ([Özmen ve Yasan, 2007](#)). Denetim literatürü içerisinde yer alan eğitim denetiminin tanımlarındaki ortak noktaların, eğitim amaçlı eylemlerin, belirlenen yasal metinlere, planlara ve insan kaynağına uygunluğunun tespiti üzerinde birleştiği görülmektedir. [Taymaz \(1997\)](#) eğitim denetimini, kurumun çalışmalarını inceleyip öneri sunmak, personelin gelişimine rehberlik yoluyla katkı sağlamak ve mevzuata aykırılıkları belirleyip, üst makama raporlamak için müfettişler tarafından yapılan denetleme işi olarak tanımlamıştır. Denetim de dâhil olmak üzere Türk Eğitim Sistemi'nin işleyişiyle ilgili her türlü karar Milli Eğitim Bakanlığı tarafından alınmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı bu kararları Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ve kalkınma plan ve programları ile 652 numaralı KHK doğrultusunda almaktadır. Eğitimin denetlenmesi ise Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı teşkilatlardan biri olan Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın her tür kurum ve kuruluş için hazırladığı Rehberlik ve Denetim Rehberleri aracılığıyla yapılır. "Özel Eğitim Kurumları Rehberlik ve Denetim Rehberi"de bu metinlerden biridir ve özel eğitim, zihinsel, bedensel engelli bireylerden, üstün yetenekli bireylere kadar, toplumun oldukça geniş ve hassas bir kesimini ilgilendirmesi rehberin önemini ortaya koymaktadır. Konunun birey, toplum boyutu kadar ekonomik boyutu dikkate alındığında kapsamı daha iyi anlaşılacaktır. Özel eğitim tarihi günümüzdeki kadar kurumsallaşmasa da, tarihsel kökenlerinin eski olduğu görülmektedir. Aşağıda, özel eğitim kavramının tarihsel gelişiminden söz edilerek, ülkemizdeki uygulamalara kısaca değinilecektir.

Tarihte engellilere ilişkin ilk kavramlara Mezopotamya Uygarlıklarından itibaren rastlanıldığı görülmektedir. Örneğin; kör, topal, sakat kavramlarına ilk kez Babil Uygarlığına ait Hamurabi Kanunlarında rastlanmıştır ([Albayrak, 2014](#)). İlk çağlarda, dini etkilerden dolayı engelliler sosyal hayatta yer almamıştır. M. S. 4. yüzyılda, günümüzde Kayseri ili olarak bilinen bölgede görme engelliler için Aziz Basilin Bakımevi kurulmuştur. Bu kurum engelli bireylere özel açılan ilk yer olma özelliğini taşımaktadır. Burayı takiben Suriye ve bazı Avrupa ülkelerinde de benzer uygulamalar hayata geçmiştir. 18. yüzyıla kadar engelli bireylerin ihtiyaçları hayırseverler tarafından karşılanmıştır. 18. yüzyıla beraber engellilerin ihtiyaçları yasalarla düzenlenmeye başlanmıştır. Bu düzenlemelerle işitme, görme ve zihinsel engelliler için ayrı okullar kurulmaya başlanmıştır. İşitme engelliler okulu 1748 yılında, görme engelliler okulu ise 1782 yılında ilk kez Fransa'da açılmıştır. Zihinsel engellilerin eğitimi için ise 1802 yılında Fransa ve İngiltere'de okullar açılmıştır. Bu tarihlere yakın zamanlarda Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'da benzer uygulamalar hayata geçmiştir ([Winzer, 1993](#)). ABD'de 1975 yılında yürürlüğe giren Özürlü Bireyler Yasası ile 0-21 yaş arasındaki

tüm engelli bireylerin eğitimleri ücretsiz hale gelmiştir. İngiltere’de ise, özel eğitim kapsamına giren çocukların büyük bölümünün normal sınıflarda eğitim görmesi öngörülmüştür (Kara, 2017). Avrupa Birliği’ne üye ülkelerde ise özel gereksinimli bireylere sağlanan eğitim hizmetleri, ülkeler arasında farklılıklar göstermektedir. İtalya, Fransa, Portekiz, İspanya ve İngiltere gibi ülkelerdeki özel gereksinimli çocukların büyük çoğunluğu, kaynaştırma imkânlarından yararlanmaktadır. Bu ülkelerde kaynaştırma eğitimi yasalarla güvence altına alınmıştır. Almanya, Hollanda ve Finlandiya gibi ülkelerde özel gereksinimli bireyler, gereksinimlerine uygun özel eğitim okullarındaki eğitim hizmetlerinden faydalanmaktadır.

Ülkemizde açılan ilk özel eğitim okulu, 1889 yılında İstanbul Ticaret Mektebi bünyesinde açılan işitme ve görme engelliler okuludur. Daha sonra ise 1921 yılında Özel İzmir Sağır-Körler Okulu açılmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı 1951 yılında özel eğitim hizmetlerini, ilköğretim düzeyinde başlatmış ve ilköğretim Genel Müdürlüğü bünyesinde örgütlemiştir. 1980 yılında Özel Eğitim Genel Müdürlüğü, sonradan Özel Eğitim ve Rehberlik Dairesi, 1992 yılında 3797 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunla Özel Eğitim Rehberlik ve Danışmanlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü olmuştur (MEB, 2010). Ülkemizde özel gereksinimli bireylerin kurumsal yapıda eğitim alma çalışmaları, 2000’li yıllara doğru artmıştır. 2005 yılında ise “Özürlüler Kanunu” olarak bilinen yasal düzenleme yapılmıştır (Şişman, 2011). Ülkemizde 2019 verilerine göre Ulusal Engelli Veri Sistemine kayıtlı ve hayatta olan engelli sayısı 2.521.933’tür. Bu sayının engel gruplarına dağılımına baktığımızda; görme engelliler 280.087, işitme engelliler 229.668, dil ve konuşma 42.317, ortopedik 386.628, Zihinsel 495.406, ruhsal ve duygusal 214.148, süregen hastalık 1.105.961, diğer engel grupları 69.103 olduğu görülmektedir (Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni, 2020). Bu sayılar içinde 2018-2019 eğitim-öğretim yılında özel eğitim okullarında eğitim gören öğrenci sayısı 53.814; özel eğitim sınıflarında eğitim gören öğrenci sayısı 49.304; kaynaştırma eğitiminde eğitim gören öğrenci sayısı ise 295.697’dir (MEB, 2019). Bu ihtiyaçların karşılanabilmesi için (MEB, 2010) özel eğitim, eğitim ortamları açısından: özel eğitim okulları, özel eğitim sınıfları, kaynaştırma eğitim uygulamaları; destek eğitim açısından ise destek odaları, bilim ve sanat merkezleri, rehabilitasyon merkezleri şeklinde gruplandırılmıştır. Özel eğitim gerektiren tüm bireyler, ilgi, istek, yeterlilik ve yetenekleri doğrultusunda ve ölçüsünde özel eğitim hizmetlerinden yararlandırılır. Tanılama için bireyin eğitsel performans düzeyi belirlenir, gelişim alanlarındaki özellikleri değerlendirilir ve bu değerlendirme sonuçları dikkate alınarak eğitim amaçları ve hizmetleri planlanır, en uygun eğitim ortamına yerleştirilmesine karar verilir (Resmi Gazete, 1997). Bu bağlamda baktığımızda özel eğitimin amacı, Türk Milli Eğitiminin genel amaç ve temel ilkeleri esas alınarak; özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitim ihtiyaçları, yeterlilikleri, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda kapasitelerini en üst düzeyde kullanmaları, üst öğrenime, meslek hayatına ve toplumsal yaşama hazırlanmalarıdır (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2018). Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlı tüm birimlerde olduğu gibi özel eğitim okulları da bu ihtiyaçların karşılanması ve eğitimin kalitesinin artırılması için denetlenmektedir. Yönetmelikte, “özel eğitim okul ve kurumları ile özel eğitime destek sağlayan kurumların faaliyetlerinin denetimi, özel eğitim ve/veya rehberlik ve psikolojik danışma alanlarında yetişmiş müfettişlerce yapılır” ifadesi ile bu kurumların denetiminin, ayrı bir uzmanlık gerektirdiği vurgulanmıştır. Bundan dolayı da bu kurumlara özgü bir denetim rehberi hazırlanmıştır.

Özel Eğitim Rehberlik ve Denetim Rehberi’nin amacı; Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlı resmi ve özel, özel eğitim kurumlarının denetiminde uygulanacak esasları belirlemektir. İlgili rehber Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlı resmi ve özel, özel eğitim kurumlarını kapsamaktadır. Anayasa’nın 42. maddesinde yer alan “Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetimi ve denetimi altında yapılır”; 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nun 56. maddesinde de “Eğitim-öğretim hizmetinin, bu kanun hükümlerine göre devlet adına yürütülmesinden, gözetim ve denetiminden Millî Eğitim Bakanlığı sorumludur” hükümleri yer almaktadır. Bu anlayışla, Rehberlik ve Denetim Başkanlığı, bakanlık teşkilatı ile kurum ve kuruluşlarının her türlü faaliyet ve işlemleri ile ilgili olarak rehberlik ve denetim, inceleme ve soruşturma işlerini yürütür. 652 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’nin verdiği görev ile Özel

Eğitim Rehberlik ve Denetim Rehberi, Teftiş Kurulu Başkanlığı tarafından hazırlanmıştır (Teftiş Kurulu Başkanlığı, 2020).

Araştırma konusu üzerine alanyazın incelendiğinde, alanyazın taraması sınırlılıkları kapsamında doğrudan Özel Eğitim Rehberlik ve Denetim Rehberlerini içeren bir çalışmaya rastlanılmadığı gibi özel eğitim alanının denetimi üzerine de herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Özel eğitim alanındaki araştırmalar incelendiğinde, kaynaştırma eğitimi (Gözün ve Yıkılmış, 2004), özel eğitim kurumlarının tanıtılması (Ada ve Baysal, 2009) veya karşılaşılan sorunların (Korucu, 2005) belirlenmesi üzerine çalışmalar olduğu görülmektedir. Özel eğitim gereksinimi, sadece bir takım bilişsel, duyuşsal veya devinışsel engelleri olan bireylerle sınırlı olmayıp, her bireyin her an bir engelli olma potansiyeli taşıdığı dikkate alındığında, aslında toplumun tümünü de ilgilendiren bir ihtiyaçtır. Ülkemizde sayıları milyonlarla anılan özel eğitime gereksinim duyan bireylerin, günlük hayata ve iş yaşamına katılmaları tüm toplumun sorumluluğudur. Özel eğitim kurumları, çok özel kurumlardır. Bu kurumlardaki işleyişin çok iyi düzenlenmesi ve işleyişin de bu düzenlemelere göre denetlenmesinin bireysel, toplumsal ve ekonomik değerinin oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Kurumların çevrelerindeki değişimleri hissetme ve gerekli yenileşmeleri yapmalarını içeren Dinamik Yetenekler Kuramı, Ekoloji Kuramı, Kontrol Kuramı (Tonbul, 2020) gibi kuramlar, çalışmanın kuramsal arka bahçesini oluşturmuştur. Bu kurumların denetimini düzenleyen rehberin, gerek yasal düzenlemelerle uyumu gerekse alanyazında bu alanla ilgili üretilmiş bilgilerle uyumunun ortaya konmasının başta uygulayıcılar olmak üzere, araştırmacılara da başka araştırmalar için ışık tutacağı umulmaktadır. Araştırmanın problemi (1) alanyazın ve (2) yasal belgeler ışığında Özel Eğitim Kurumları Rehberlik ve Denetim Rehberinin tutarlılığının incelenmesi şeklinde belirlenmiştir.

YÖNTEM

Araştırma modeli:

Araştırmada “Özel Eğitim Kurumları Rehberlik ve Denetim Rehberi” döküman olarak incelenmiş olup, analiz sürecinde nitel araştırma yaklaşımı kapsamında doküman analizi yöntemi tercih edilmiştir. Nitel araştırmalar genel olarak (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, & Demirel, 2014); çalışılacak olayların saptanması, katılımcıların belirlenmesi, hipotezlerin üretilmesi, verilerin toplanması, verilerin analizi aşamalarından oluşmaktadır. Nitel araştırma gözlem, görüşme, döküman analizi gibi yöntemlerle durumların bütüncül bir şekilde ortaya konulmasını sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Döküman incelemesi, araştırılması ise hedeflenen olay ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Döküman incelemesi kişisel dokümanlarda kullanıldığı gibi kamu ve arşiv dokümanlarında da kullanılabilir. Kamu dokümanları, kurumların olay ya da süreçlerin göstergesi olarak düşünülebilir. Bu nedenle eğitimdeki değişimlerin ve süreçlerin ortaya konulması açısından değerli kaynaklar oldukları söylenebilir. Rehberlik ve denetim rehberleri de MEB Teftiş Kurulu Başkanlığı’nın denetimde uygulama birliği ve standartlaştırmayı sağlamak amacıyla kullandığı kamu belgeleri olarak döküman incelemesine uygun kaynaklar olarak görülmüş ve döküman incelemesinin aşamalarına göre analiz edilmiştir.

Çalışma Dökümanı:

MEB Teftiş Kurulu Başkanlığı, 2016 yılında çeşitli kurumların teftişine yönelik olarak hazırlanan 16 adet rehberlik ve denetim rehberi yayınlamıştır. Bu rehberler maarif müfettişlerinin denetim sürecinde uygulayacakları esasları içermektedir. Çalışma dökümanı, yayımlanan rehberler arasında yer alan Özel Eğitim Kurumları Rehberlik ve Denetim Rehberi’dir. Rehber MEB Teftiş Kurulu Başkanlığı’nın internet sitesinin (tkb.meb.gov.tr) ‘Yayınlarımız’ sayfasından 24.04.2020 tarihinde ulaşılmıştır. Alanyazınla tutarlılık/tutarsızlık alt amacı için taranan ulusal denetim kitapları, son on yıla ait alanyazında yapılmış olan lisansüstü tezlerle ve makaleler ile sınırlandırılmıştır.

Tezlerle ilişkin tarama YÖK veri tabanı üzerinden gerçekleştirilirken, makaleler Google Scholar, Ege Üniversitesi erişime açık veri tabanı üzerinden yıl filtrelemesi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Alanyazın ile uyum alt amacı için ortaya çıkan veriler, burada adı geçen yayınlarla ve bu yayınların taranmasında kullanılan kodlarla sınırlıdır.

Araştırmacının Rolü:

Araştırmacılarından biri, lisansüstü düzeyde eğitim denetim dersi okutmakta ve denetim uygulamalarında maarif müfettişlerinin rolü, eğitim kurumlarında soruşturmalar ile ilgili konu alanlarında bilimsel yayınları olan bir akademisyendir. Diğer araştırmacı, eğitim denetim dersi almış, ders süresince maarif müfettişleri ve lisansüstü öğrencilerle denetim rehberlerini tartışma ortamında bulunmuştur. Her iki araştırmacı da Özel Eğitim Kurumları yöneticileri, maarif müfettişleri ve eğitim denetimi alanında yayınları olan öğretim üyeleriyle uzun süreli etkileşimde bulunmuş, konuyla ilgili literatürü oldukça ayrıntılı tarayarak entelektüel sermayelerini geliştirmişleridir. Araştırmacılar geniş bir mesleki ağa sahiptir. Bu anlamda sahip oldukları sosyal sermayelerinin çeşitlik göstermesi, farklı alan uzmanlarından işe dönük, işlevsel geribildirim almayı kolaylaştırmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi:

Araştırma konusu hakkında elde edilen belgelerin veri sağlamak amacıyla analiz edilmesine döküman inceleme yöntemi, araştırma konusu hakkında elde edilen belgelerin veri sağlamak amacıyla belgeye ulaşma, orijinalliğinin kontrolü, belgenin anlaşılması, analiz ve verinin kullanılması aşamalarından oluşmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu aşamalar doğrultusunda Özel Eğitim Rehberlik ve Denetim Rehberi içerik analizine tabii tutulmuştur. İçerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik özellikleriyle özetlendiği sistematik, yenilenebilir bir teknik olarak tanımlanır (Büyüköztürk V.d., 2014). İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır. Bu analizde verilerin mutlaka nicelleştirilmesi gerekmebilir, ancak veriler yüzde dağılımı ya da sayısallaştırma yoluyla da verilebilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu bağlamda denetim rehberi incelenerek belgenin anlaşılması süreci gerçekleştirildikten sonra içerik analizi ile temalar oluşturulmuş ve tablolarda sayısallaştırmadan yararlanılmıştır. İlk tema olarak "Denetim rehberinin yasal belgelerle uyumu" ele alınmıştır. Bu temada, rehberdeki açıklamalar ile belirtilen kanun, yönetmelik, yönerge, genelge ve diğer belgelerin tutarlı olup olmadığı üzerinde durulmuştur. İlgili mevzuatı oluşturan belgeler, MEB'in internet sitesinden ulaşılarak ayrıntılı incelenmiştir. "Denetim rehberinin alanyazın belgeleri ile uyumu" ikinci tema olarak belirlenmiş ve rehberin alanyazınla tutarlı olup olmadığına bakılmıştır. Veriyi kullanma aşamasında temaya yönelik alıntılar ve yorumlar eklenerek ayrıntılı raporlandırma yapılmıştır. Bu bağlamda rehber dört ana başlık temelinde incelenmiştir: (1) Amaç, kapsam, dayanak ve tanımlar, (2) Rehberlik ve Denetim İlkeleri, (3) Rehberlik ve Denetim Esasları, (4) Rehberlik ve Denetim Raporlama Standartları. Bu başlıklar anahtar sözcükler olarak belirlenmiş yapılan tarama sonucunda tezler ve bilimsel hakemli dergilerde yayınlanan makaleler ile alanda yazılmış kitaplar dikkate alınarak rehber analiz edilmiştir. Bu başlıkların alt başlıklarında yer alan ifadeler anlamlı bütünler oluşturacak şekilde ayrı ayrı ele alınarak analiz edilmiştir. Denetim rehberinin alanyazınla tutarlılığı alt probleminde denetimin tanımı, amacı (saptama, değerlendirme, geliştirme); işlevleri (bireysel, siyasal, ekonomik, toplumsal, felsefi), ilkeleri (amaçlılık, süreklilik, bütünlük, ivedilik etkileşim, bireysel farklara dikkat) ve denetim modelleri (bilimsel, sanatsal, öğretimsel, kliniksel, gelişimsel, farklılaştırılmış vb.) gibi kavramların rehberde yer alması durumu veya ilintili açıklamaların yapıp yapılmadığı açısından incelenmiştir. Özel eğitim kavramı ile ilgili ilkeler, kapsam, uygulamalar, gereksinimler vb. açıdan bir değerlendirme yapılmamıştır. Tablo 1'de örnek bir inceleme yer almaktadır.

Tablo 1. Denetim rehberinin yasal belgelere ve alanyazına göre içerik analizi örneği

Tema	Kategori	Kodlar	Temayla ilişkili ifadeler ve gönderme yapılan yasal belge/ ilgili madde
Denetim rehberinin yasal belgelerle ilişkisi	Denetim rehberinin yasal belgelerle tutarlılığı	Yasal dayanağa uygunluk	Rehberde: Ders dışı zamanların etkili ve verimli kullanılmasına yönelik ortamların hazırlanması durumu (Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Kurumları Yönetmeliği Md. 14) Yasal belgede: MADDE 14 – (1) Kurumda görevli rehber öğretmen veya psikoloğun görevleri şunlardır: d) Engelli bireylerin ilgi alanları, yetenekleri, yeterlilikleri ve iletişim becerileri gibi özelliklerini tanımlarına, kendileri ve çevreleriyle ilgili farkındalık kazanmalarına, temel problem çözme stratejilerini geliştirmelerine, çevreleriyle olumlu ilişkiler kurmalarına, daha verimli çalışma alışkanlıkları geliştirebilmelerine, ders dışı etkinliklere katılma özendirilmelerine; kendileri, çevreleri ve eğitimle ilgili sorunlarını ve güçlüklerini çözebilmelerine yönelik psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerini planlamak ve yürütmek.
		Yasal dayanağa uygunluk kodu	Yasal dayanağa uygunluk kodu incelenen denetim rehberinde atfı yapılan yasal belgenin rehberle örtüşmesi durumunda tercih edilmiştir. Örnekte, denetim rehberinden doğrudan alıntılanan ve gönderme yapılan yasal belgeye ilişkin madde yer almaktadır. Gönderme yapılan yasal belgeye ulaşıldığında ilgili maddelerin rehber ile doğru ilişkilendirildiği görülmüş ve ifade yasal dayanağa uygun bir bulgu olarak değerlendirilmiştir.
	Denetim rehberinin yasal belgelerle tutarsızlığı	Yasal dayanağa göre güncel olma durumuna göre	Rehberde: Dersler bazında akademik başarı durumu (MEB Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, Md. 84) Yasal belgede karşılığı: Özel Eğitim Hizmetleri yönetmeliği Temmuz 2018 Cumartesi tarihli 30471 sayı ile Resmi Gazete' de yayımlanarak güncellenmiştir. Yeni yönetmelikte ilgili konuya madde 38'de değinilmiştir.
		Yasal dayanağa göre güncel olmama kodu	Yasal dayanağa göre güncel olmama kodu denetim rehberinde gönderme yapılan yasal belgenin güncellenmesine rağmen rehberde güncellenmemesi durumunda tercih edilmiştir. Özel Eğitim Hizmetleri yönetmeliği 7 Temmuz 2018 Cumartesi tarihli 30471 sayı ile Resmi Gazetede yayımlanarak güncellenmiştir. Yeni yönetmelikte ilgili konuya madde 38' de değinilmiştir.
Denetim rehberinin alanyazınla ilişkisi	Denetim rehberinin alanyazınla tutarlılığı	Uygunluk	Rehberde: Tanımlar Denetim: Genel olarak kamuda, özel ve tüzel kişiliği bulunan kurum ve kuruluşlarda yapılmakta olan işlerin; kaynak, imkan ve şartlar dikkate alınarak, yasal çerçeve ile belirlenen amaç, öngörülen temel ilke ve hedeflere uygunluğunu, doğruluğunu, düzenliliğini, verimliliğini, ekonomikliğini, etkinliğini; objektif, geçerli, güvenilir ölçütlere göre karşılaştırma yapabilme, ulusal standartlara ve planlanan esaslara göre durumunu ortaya koyma, giderilebilir eksiklikler için rehberlikte bulunma, değişim ve gelişim için misyon ve vizyon kazandırmaya ilişkin öneriler getirme sürecidir. Alanyazında: Denetim, örgütsel eylemlerin kabul edilen amaçlar doğrultusunda, belirlenen ilke ve kurallara uygunluğunun anlaşılması sürecidir (Aydın, 1993:1). Taymaz (1997) ise denetimi, kamu görevlilerinin görevlerini kanun ve yönetmeliklere uygun yapıp yapmadıklarının müfettişlerce denetlenmesi olarak ifade etmiştir. Bir başka tanıma göre eğitim denetimi, eğitimde gerçekleştirilen eylemlerin; mevcut yasal işleyişe, belirlenen amaca, hazırlanan plana, eldeki madde ve insan kaynaklarına uygun olup olmadığını kontrol etme sürecidir (Toprakçı, V.d., 2010).
		Alanyazına uygunluk kodu	Alanyazına uygunluk kodu incelenen denetim rehberinde yer alan ifadelerin ilgili alanyazında var olan ifadelerle örtüşmesi durumunda tercih edilmiştir. Örnekte, denetim rehberinden doğrudan alıntılanan tanımlar bölümünde yer alan denetim kavramının açıklaması verilmiştir. Denetim kavramına ilişkin ilgili alanyazın incelendiğinde (Taymaz, 1997; Aydın, 1993) rehberde yer alan denetim tanımının alanyazınla örtüşmekte olduğu görülmektedir ve alanyazına uygun bir bulgu olarak değerlendirilmiştir.
	Denetim rehberinin alanyazınla tutarsızlığı	İçerik eksikliği	Rehberde: Amaç: Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmi ve özel, özel eğitim kurumlarının denetiminde uygulanacak esasları belirlemektir. Alanyazında: Alanyazına göre denetimin amaçları içeriğine eklenerek zenginleştirilebilir. Örneğin, Toprakçı ve Akçay (2016:30-31)'ya göre denetimin amacı, yapılmış ve yapılmakta olan eğitim faaliyetlerinin hedeflere uygun gerçekleşip gerçekleşmediğini belirleme sürecini incelemek ve açıklamaktır. Aydın (1993)'a göre denetimin amacı ise insan kaynaklarının geliştirilmesi ve etkili kullanılmasıdır.
		Alanyazında içerik eksikliği kodu	Alanyazında içerik eksikliği kodu alanyazında olan ancak denetim rehberinde yer almayan ifadelerle ulaşıldığında tercih edilmiştir. Alanyazın temelli incelendiğinde (Toprakçı ve Akçay, 2016; Aydın, 1993) denetim kavramının netleştirilebileceği ve zenginleştirilebileceği belirlenmiştir. Bu nedenle ifade alanyazınla tutarsızlığı teması altındaki içerik eksikliği kodu kapsamına alınmıştır.

Tablo 1’de veri analiz sürecinin daha iyi anlaşılması için denetim rehberinde yer alan “Denetim Rehberinin Yasal Belgelerle Tutarlılığı”, “Denetim Rehberinin Yasal Belgelerle Tutarlılığı”, “Denetim Rehberinin Alanyazınla Tutarlılığı” ve “Denetim Rehberinin Alanyazınla Tutarlılığı” temalarına uygun olan ifadelerden birer örnek verilmiştir.

Rehberdeki bazı ifadeler, gerek içerik yönünden detaylı olması, gerekse gönderme yapılan yasal belgenin ilgili maddesinin kapsamının geniş olması nedeniyle, birden fazla temayla ilişkili çıktığı için her temanın altında ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Bu durum göz önünde bulundurularak ilgili madde sayısallaştırma yapılırken ilişkili olduğu her temada yeniden kullanılmıştır. Örnek olarak rehberin “Eğitim-Öğretim Faaliyetlerinin Sonuçları” bölümünün “Öğrenci” alt başlığında yer alan “Devam-devamsızlık durumu (MEB Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, Md.79; MEB Özel Eğitim Kurumları Yönetmeliği, Md.25)” ifadesi incelenmiştir. İnceleme sonucunda MEB Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, Md.79 ifadesi eski yönetmeliğe göre alındığı için “Denetim Rehberinin Yasal Belgelerle Tutarlılığı” temasının “Yasal Dayanağa Göre Güncel Olmama” kodu kapsamında ele alınmıştır. Diğer yandan ifadede geçen MEB Özel Eğitim Kurumları Yönetmeliği, Md.25 ifadesinin söz konusu yönetmelikle uyumlu olduğu görüldüğünden “Denetim Rehberinin Yasal Belgelerle Tutarlılığı” temasının “Yasal Dayanağa Uygunluk” kodu kapsamında ele alınmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik:

Çalışmanın geçerliğini ve güvenirliliğini sağlamak için çeşitli teknikler kullanılmıştır. Uzman incelemesi ve meslektaş teyidi ile verilerin iç geçerliliği (inandırıcılığı) sağlanmıştır. Uzman incelemesi araştırma sürecine eleştirel gözle bakan ve araştırmacıya geri bildirimde bulunan uzman görüşünü belirtmektedir (Creswell, 2003; Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2016: 279). Meslektaş teyidinde ise araştırmacılar notlarını katılımcılara verirler ve katılımcılar da kayıtların yanlışsız ve eksiksiz olduğunu doğrularlar (Büyükoztürk Vd., 2014). Araştırmanın geçerliğinin sağlanması için ilk olarak meslektaş teyidine gidilmiştir. Bunun için MEB Teftiş Kurulu Başkanlığı’nın farklı kurumlara yönelik denetim rehberlerini inceleyen araştırmacılar düzenli aralıklarla her hafta belirlenen gün ve saatte internet ortamında canlı toplantı araçları üzerinden bir araya gelmiştir. Tekrar izlenebilmesi için bu toplantılar kaydedilmiştir. Toplantılarda rehberlerin hangi yönden incelenebileceğine ilişkin tartışmalar yapılmıştır. Sonrasında ise araştırmacılar inceledikleri rehberlere yönelik içerik analizi yaparak kodlar ve temalar oluşturmuş ve bunların benzer ve farklı yönleri üzerinde durmuştur. Anlaşmazlığa düşülen noktalar değerlendirilmiş ve fikir birliğine varıncaya kadar toplantılar devam etmiştir.

Ayrıca uzman görüşü için denetim alanında yetkin ve yayımları olan bir akademisyen ile bir maarif müfettişi bu toplantılarda yer alarak toplantı sürecinde geribildirimlerde bulunmuşlardır. Geçerlik ve güvenirliliğin sağlanması için değerlendirilen rehberlerin görüş birliğine dayalı olarak analiz edilmesine ve ayrıntılı raporlaştırılmasına dikkat edilmiştir. Son toplantının ardından çalışma, alanında uzman akademisyenlere gönderilmiş ve onların görüşleri de çalışmaya dâhil edilmiştir. Diğer araştırmacıların talebi olursa veya gelecekte başka bir çalışmada karşılaştırma yapılması gerekirse diye araştırmanın ham verileri saklanmıştır. Böylece dış güvenirlilik (teyit edilebilirlik) artırılmaya çalışılmıştır.

Birlikte hareket edilerek şekilenen rehberlerle ilgili çalışmaların bazıları yayımlanmıştır (Toprakçı ve Bakır 2020; Tonbul ve Ata 2020; Özdemir ve Altuntaş 2020; Akçay Güngör 2020; Kahraman 2020; Tonbul ve Keleş 2020; Ölmez ve Algam 2020; Toprakçı ve Özeren 2020). Bu e-uluslararası eğitim araştırmaları dergisi, Cilt: 12, Sayı: 1, 2021, ss. 124-140 131 çalışma hakem süreci ve yazım ile ilgili iş ve işlemlerin uzamasından dolayı sonra yayımlandığından onlara vurgu yapmak gereği duyulmuştur.

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırma sonucu elde edilen veriler doğrultusunda ulaşılan bulgulara ve bu bulgulara dair yorumlara yer verilmiştir. Özel Eğitim Kurumları Rehberlik ve Denetim Rehberinde incelenen maddeler Tablo 1 de belirlenen kategori ve kodlara sadık kalınarak başlıklar halinde incelenmiş ve yorumlanmıştır. Araştırmada bulgular iki ayrı amaç altında incelenmektedir. Bu amaçlardan ilki “Özel Eğitim Kurumları Rehberlik ve Denetim Rehberinin Yasal Dayanaklar ile Tutarlılığı” iken, ikincisi “Özel Eğitim Kurumları Rehberlik ve Denetim Rehberinin Alanyazın ile Tutarlılığı” olmuştur.

1. Özel Eğitim Kurumları Rehberlik ve Denetim Rehberinin Yasal Dayanaklar ile Tutarlılığı

Araştırmada bu tema altında rehberde atıf yapılan ve yapılması gereken ifadeler yasal belgeler ışığında “Tutarlılık” kategorisi altında “Yasal Dayanağa Uygunluk” koduyla; “Tutarsızlık” kategorisi altında ise “Yasal Dayanağın Hatalı İfade Edilmesi”, “Yasal Dayanağa Göre Güncel Olmama”, “Yasal Dayanağa Göre Eksik İfade Edilme”, “Yasal Dayanağa Göre Fazla İfade Edilme”, “Yasal Dayanağa İnternet Ortamında Ulaşamama”, “Yasal Boşluk”, “Yasal Dayanak Belirsizliği”, “İlgili Yasal Dayanıklara Eksik Gönderme” kodları altında incelenmiştir.

Tablo 2. Özel eğitim kurumları rehberlik ve denetim rehberinin yasal dayanaklar ile tutarlılığı

Tema	Kategori	Kod	f
Yasal belgelere göre incelenmesi	Yasal belgelerle tutarlılığı	Yasal belgelere uygunluk	117
		Yasal dayanak belirsizliği	61
	Yasal belgelerle tutarsızlığı	Yasal boşluk	34
		Yasal dayanağa göre güncel olmama	12
		Yasal dayanağa göre eksik ifade edilme	4
		Yasal dayanak belirsizliği	2
		İlgisiz yasal dayanak belirtme	1

Tablo 2’ ye göre rehberlik ve denetim rehberinin tümünün incelenmesinin sonucu 231 ifadede, yasal belgelerle tutarlı olan kısmın (f=117) olmasına karşın tutarsız olan kısmın (f=114) olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre farklı kodlarda oldukça çok sayıda tutarsızlık saptanmıştır. Aşağıda bu temadaki kategorilere ve kodlara yönelik açıklamalara yer verilmiştir.

1.1. Yasal Belgelerle Tutarlılığı İlişkin Bulgular

Rehberin yasal belgelerle tutarlılığı kategorisi kapsamında yasal belgelere uygunluk kodu (f= 117; %50,5) bulunmaktadır. Bu kod rehberin güncel yasal dayanağa uygun biçimde atıf yaptığı, yasalarla desteklenen, güncellenme ihtiyacı bulunmayan ifadeleri kapsamaktadır. Tutarlılık kategorisindeki ifadelerin, tutarsızlık kategorisiyle yakın olduğu saptanmıştır. Tutarlılık kategorisini oluşturan yasal belgelere uygunluk koduna ilişkin örnek aşağıda verilmiştir.

Rehberde yer alan “Okul binalarının ve dersliklerin yeterlik durumu” ifadesinde MEB Özel Öğretim Kurumları Standartlar Yönergesi 17. ve 32. maddeye atıfta bulunulmuştur. Söz konusu yasal dayanağa ve ilgili maddeye ulaşılarak rehberdeki ifadenin yasal belgelere uygun olduğu belirlenmiş ve bu kod kapsamına alınmıştır. Rehberin yasal belgelerle tutarlılığının % 50,5’lik bir orana sahip olması işleri rehberde göre yürütmekle sorumlu uygulayıcılar açısından olumsuz bir durum olarak görülmektedir. Max Weber’ in Bürokrasi Kuramı’nda “Yasalarla düzenlenmiş yetki alanı” bürokrasi kavramının niteliklerinden biridir (Şişman, 2011:183). Weber’in bürokrasi kuramına göre bir kanun ve kurallar sistemi olan bürokrasi, örgütün bilgisi dâhilinde olan yasa ve yönetmeliklerle yerine getirilir (Weber, 1978). Rehberin uygulayıcıları olan maarif müfettişlerinin denetim işlemlerini rehberdeki yönlendirmelere göre yaptıkları göz önüne alındığında yetki

alanları ile rehberin yasal belgelerle tutarlılığı arasında %50,5'lik bir tutarlılık yeterli görülmemektedir. Bu bağlamda rehberin yasal belgelerle tutarlılığının artırılarak denetim işlemlerinin daha güvenilir yapılmasına katkı sağlanabilir.

1.2. Yasal belgelerle tutarsızlığa ilişkin bulgular

Denetim Rehberi'nin yasal belgelerle tutarsızlığı kategorisi; yasal dayanağa göre güncel olmama, yasal dayanağa göre eksik ifade edilme, yasal dayanağa göre fazla ifadelendirme, yasal boşluk, yasal dayanak belirsizliği ve ilgisiz yasal dayanak belirtme kodlarından oluşmaktadır. Bu kategori altında çoktan aza sırayla; yasal dayanak belirsizliği, yasal boşluk, yasal dayanağa göre güncel olmama, yasal dayanağa göre eksik ifade edilme, yasal dayanağa internet ortamında ulaşamama ve yasal dayanağın hatalı ifade edilmesi kodlarında bulgulara ulaşılmıştır. Aşağıda tutarsızlık kategorisine ilişkin diğer kodlar örnekleriyle birlikte verilmiştir.

1.2.1. Yasal Dayanak Belirsizliği: Yasal dayanak belirsizliği rehberdeki ifadenin güncel yasal dayanağa uygun olmasına rağmen, bu dayanağa atıf yapılmamasını ifade etmektedir. Bu kod kapsamında rehberde yüksek düzeyde (f=61) ifade tespit edilmiştir. Örneğin; rehberde yer alan "*Öğretim materyallerinin yeterliği*" bölümüne ilişkin "*MEB Özel Eğitim Okulları Donatım Kılavuzu'nda* hükümler bulunduğu halde bu yasal belgelere atıf yapılmamıştır. Bu yasal belirsizlikler rehberde yer alan denetim işlemlerinin yürütülmesinde problemlere neden olabilir. Sorunların yaşanmaması adına denetim sistemi mevcut kaynakları etkili kullanmak için örgütsel yeteneklerini; yeni fırsatları araştırmak için de dinamik yeteneklerini kullanmalıdır. Dinamik kurumların çevrelerindeki değişimlere verdikleri tepkileri ve yönetme yeterlilikleri onların çevrelerindeki değişimi hissetme, gerekli düzenlemeleri yapma ve uyarlanma yeteneklerine bağlıdır (Tonbul, 2020). Bu doğrultuda belirsizliklerin giderilmesi, denetim sisteminin, dolayısıyla rehberin dinamik yeteneklerinin artırılmasını sağlayabilir. Bürokrasi kuramında da işlemleri kayıt altına alma, yasal düzenlemelerde kanunlar hiyerarşisine uygun biçimde maddeleri birbiri ile ilişkilendirmesi vurgusu yapılmıştır. Her bir işlemin kayıt altına alınması ve korunması da kuramda ayrıca vurgulanmıştır. Ortaya çıkan bu bulgu, rehberdeki iş ve işlemlerin anayasa, yasa, yönetmelik gibi yazılı metinlerle uyum konusunda sorunlar olduğunu gösteriyor. Denetim mekanizmasında, söz konusu eksiklikleri fark etme, gerekli değişiklikleri yapma ve izleme konusunda yapısal değişiklik gereksinimi olduğu düşünülmektedir.

1.2.2. Yasal Boşluk: Yasal boşluk kodu rehberdeki ifadelerin mevzuattaki karşılığının taranması sonucunda hiçbir yasal dayanağın bulunamaması durumudur. Yasal boşluk kodu kapsamında rehberde çok sayıda (f=34) ifade olduğu belirlenmiştir. Örneğin; "*Ulusal ve uluslararası projelerden aktarılan kaynakların kullanma durumu*" kısımlarında atıf yapılabilecek yasal dayanağa ulaşılamamış ve yasal boşluk kodu kapsamına alınmıştır. Denetim sisteminin, eğitim sisteminden etkilenen ve eğitim sistemini etkileyen alt sistem olduğu düşünüldüğünde; rehberdeki yasal boşluklar karmaşa ve kaosa neden olabilir. Öte yandan Kaos Kuramına göre karmaşa ve krizler değişimleri de zorunlu kılarlar. Bu değişimler de beraberinde yeni fırsatları getirmektedir (Gleick, 2000). Bu bağlamda bu yasal boşlukların giderilmesi amacıyla denetim paydaşlarının da karar alma mekanizmasına katılması sağlanarak yeni yönetmelikler ve yönergeler oluşturulabilir, bir değişim ortamı yaratılabilir (Beytekin ve Kılıç, 2021).

1.2.3. Yasal Dayanağa Göre Güncel Olmama: Yasal dayanağa göre güncel olmama kodu, yürürlükte olmayan bir yasal dayanağa atıf yapılmasını ifade etmektedir. Rehberde yer alan ifadeler içinde (f=12) bu kod kapsamında güncel olmayan yasa ve yönetmeliklere atıf yapıldığı tespit edilmiştir. 7 Temmuz 2018 tarihli 30471 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*'nin yürürlüğe girmesiyle birlikte rehberde yer alan "*Özel eğitim uygulama merkezleri (okulları) ve özel eğitim iş uygulama merkezlerinde (okullarında) grup eğitimine uyum sağlayamayan ve bire bir eğitim alması gereken öğrenciler ile zorunlu öğrenim çağındaki birden fazla yetersizliği olan öğrencilerin eğitiminin haftada toplam 10 saatten az olmamak üzere planlanma durumu*" ifadesi için yapılan atıf yeniden düzenlenmelidir. Rehberdeki yasal dayanakların güncel olmaması denetimin çalışmalarında yasal olarak problemlere yol açabileceği gibi rehberin güvenilirliğine de gölge düşürmektedir. Medya zenginlik kuramına göre

kurumsal yapıdaki değişiklikler farklı araçlarla, rutin şekilde ilgili çalışanların ve birimlerin dikkatine sunulduğunda yeniliklerin yayılımı daha etkili olmaktadır. Dinamik yetenekler kuramı, yeniliklerin izlenmesi ve güncel gelişmelerin kurumsal işleyişe göre düzenlenmesinde kurumların bilgiye erişme, bilgiyi düzenleme mekanizmalarının yetkinliği önem taşımaktadır. Yine Ekoloji Kuramı'na göre kurumların ve birimlerin varoluşsal nedenleri, hizmetleri ve bu hizmetlerden yararlananların yükledikleri anlam belli aralıklarla ve farklı araçlarla gözden geçirilerek, gerekli değişiklikler sağlanmalıdır (Tonbul, 2020). Denetim rehberinin yasal dayanaklarının güncel olmaması bulgusu, yapısal eksiklerden ve işgücünün söz konusu eksiklikleri saptama, iletme ve iletilen birimlerin çözüm yeterlikleri ve reflekslerinin yetersizliği ile de ilişkili olabilir. Bu doğrultuda rehberin uygulamadaki ve yasal belgelerdeki değişiklikler takip edilerek dijital ortamda sürekli güncellenmesi, kullanıcıların yasal dayanaklara göre tutarlı bilgiye anında ulaşması, denetim sistemini oluşturan kurumların dinamik yeteneğine katkı sağlaması bakımından gerekli görülmektedir.

1.2.4. Yasal Dayanağa Göre Eksik İfade Edilme: Yasal dayanağa göre eksik ifade edilme rehberdeki ifadelerin yasal dayanakla karşılaştırılması sonucu tam olarak örtüşmeyip eksik olmasını ifade etmektedir. Bu kod kapsamında rehberde az sayıda (f=4) ifadenin atıf yapılan yasal dayanağa göre eksik ifade edildiği belirlenmiştir. Örneğin; rehberin "*Aile Hizmetleri Yürütme*" kısmında *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*'nin 8-16 maddelerine atıfta bulunulmuştur. Ancak ilgili yönetmeliğin 17. ve 18. maddesi *Tamamlayıcı Eğitim Faaliyetleri ile Aile Eğitimi Hizmetleri*'nden bahsetmektedir. Dolayısıyla rehberde bu maddelere de yer verilmesi gerekirdi. Bu iki maddenin rehberde alınmamış olması "*Rehberin Yasal Belgelerle Tutarsızlığı*" temasının "*Yasal Dayanağa Göre Eksik İfade Edilme*" alt teması kapsamına alınmıştır. Rehberdeki ifadelerin yasal dayanaklarla örtüşmesi, rehberin tutarlılığının sağlanması açısından önemli olarak görülmektedir.

1.2.5. Yasal Dayanağa İnternet Ortamında Ulaşamama: İlgili yasal dayanağa internet ortamında ulaşamama atıf yapılan belgelere internet ortamındaki aramalar sonucunda ulaşılamamasını ifade etmektedir. Bu kod kapsamında rehberde az sayıda (f=2) ifade bulunmaktadır. Örneğin; "*Deprem anında düşerek tehlike oluşturabilecek eşya ve araçların sabitlenmesi*" ifadesi için *MEB Deprem Kılavuzu*'na atıfta bulunulmuştur. Ancak yapılan araştırma sonucunda ilgili kılavuza ulaşılamamıştır. Bu durum, uygulama birliği sağlama amacıyla hazırlanan bir rehber olan *Özel Eğitim Rehberlik ve Denetim Rehberi*'nin güvenilirliğini menfi yönde etkilediği düşünülmektedir. Teknolojinin hızla ilerlediği günümüzde dayanak olarak belirtilen kılavuza internet ortamında ulaşamamak, rehberin güncellenme sorununu tekrar gözler önüne sermektedir.

1.2.6. Yasal Dayanağın Hatalı İfade Edilmesi: Atıf yapılan yasal belgenin madde numarasının yanlış verilmesi ve gönderme yapılan yasal dayanağın kendisinin doğru ifade edilmemesini ifade etmektedir. Bu kod kapsamında rehberde (f=1) ifade bulunmaktadır. Örneğin; "*Sosyal etkinliklere katılım durumu*" ifadesi için *MEB Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*, Md.23, 26'ya atıfta bulunulmuştur. Ancak ilgili ifade için madde 22 ve madde 28'e atıfta bulunulmalıydı. Bu bulgu, incelenen denetim rehberinde, yasal dayanağın hatalı ifade edilmesi kodu kapsamında değerlendirilmiştir. Denetmen tarafından rehberin hangi yıla ilişkin yasal belgeleri referans aldığına eksik olması, hangi yasal belgelere göre denetleme yapılması gerektiğinin belirtilmemesi, eğitim kurumlarının işleyişinin hukuki esaslara göre oluşturulduğu göz önüne alındığında kurumların işleyiş ilkelerine aykırı bir durum olarak değerlendirilebilir. Bürokrasi kuramına göre kurumlarda gerçekleşen yasal düzenlemeler kurumsal işleyişin herkes için anlaşılır olacak şekilde sürmesi açısından önemlidir (Weber, 2009). Denetim sürecinde kullanılan rehberde yasal belgelere ilişkin maddelerin hatalı olması, gönderme yapılan yasal belgenin yayın yılının belirsiz olması gibi bulguların yer almasının, kurum içi işleyişin bir parçası olan denetim sürecinde var olan aksaklıklardan kaynaklandığı söylenebilir. Denetim, soruşturma ya da bir suç duyurusu sürecinde, bu tutarsızlıkların hukuki bir sorun oluşturabileceği düşünülmektedir. Hatalı ifadelerin, söz konusu yönetmeliklerle çalışan işgörenlerin, bu tür hataları saptama yeterliklerinin olmaması, tespit etmeyi ve ilgili birimlere durumu iletmeyi kendi görevleri arasında görmeme ya da mesleki tükenmişliğin duyarsızlaşması açısından açıklamak mümkün olsa da, daha ileri düzeyde araştırmalarla konunun

irdelenmesine gereksinim duyulmaktadır. Her yapı, işleyişteki eksikleri saptamak ve önlemlerle tekrar oluşmasını engellemek durumundadır. Bu tür hatalı ifadeleri ortaya koyacak bir yazılım ve işinin uzmanı çalışanlardan oluşacak bir takımın bu tür sorunları çözebileceği söylenebilir.

Bu bölüm genel olarak değerlendirildiğinde, rehberde yasal dayanaklarla uyumsuzluk gösteren çok sayıda ifade bulunduğu söylenebilir. Rehberin müfettişlere yol haritası olma ve kurumların işleyişindeki sorunları tespit edilerek, bu kurumların gelişimlerine katkı sağlama işlevini yerine getirebilmesinde, rehberin yasal dayanaklarla tutarlılığı oldukça önemlidir.

Rehberin yasal belgelerle tutarsızlık kategorisi altında ise yasal atıfların güncelliğini yitiren 31 Mayıs 2006 tarih ve 26184 sayılı Resmi Gazete ile yayımlanan *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'*nden kaynaklandığı belirlenmiştir. İlgili yönetmelikteki bazı maddeler 2009, 2010 ve 2012 yıllarında değişikliğe uğramış ve bu haliyle rehberde yer bulmuştur. Oysa *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği* 7 Temmuz 2018 tarih ve 30471 sayı ile Resmi Gazete'de yayımlanarak güncellenmiştir. Yeni yönetmeliğin rehberde yerini almaması ve rehberin güncellenmemesi bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Ayrıca rehberin önemli bir kısmında ifadelerin güncel yasal dayanakları bulunduğu halde, bu dayanaklara atıf yapılmamıştır. Güncel yasal dayanak olan 2019 tarihli *MEB Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın* yayımladığı *Maarif Müfettişleri Görev Standartları* ile tutarlı maddeler bulunmasına rağmen, bu dayanağa atıf yapılmayarak yasal bir belirsizlik oluşturulmuştur. Rehberde yasal dayanağa göre eksik ifade edilen kısımlar da bulunmaktadır. Yasal dayanaklara atıflarda rehberdeki ifadeler ile dayanak maddelerinin örtüşmesine dikkat edilmemiştir. Bu durum rehberde yasal dayanağa göre eksik ifadelendirme biçiminde bir tutarsızlık oluşmaktadır. Bu sonuçlar, denetim rehberinin rehberlik vasfını zaafa uğrattığı şeklinde yorumlanabilir. Bir rehberi, son çıkan yasal düzenlemelere göre güncellememe, yasal düzenlemelerden kaynaklı uygulamada ortaya çıkan çelişkili durumları saptayarak, sorunu gidermeme, farklı yasal metinlerin zaman zaman birbiriyle çelişmesine karşın, bu sorunları gidermeye yönelik aksaklıkların nedeni ne olabilir? Hesap verilebilirlik, görevsel uzmanlaşma, tanımlanmış yetki ve sorumluluklar gibi Bürokrasi Kuramıyla özdeşleşmiş ilkelerin örgütsel yaşama geçirilmesinde sorunlar olduğunu düşündürmektedir. Müfettişlerin, işlerinden duydukları memnuniyetsizlik (Tok, 2013) veya yaşadıkları iletişim yetersizlikleri gibi sorunlar (Üstüner, 2014) da, bu sorunların derinleşmesine neden olmuş olabilir. Denetim rehberleri, denetimi düzenleyen yasal metinler olmalarına karşın, içerisinde barındırdığı eksiklikler, rehberin de denetiminde eksikler olduğunu gösteriyor. Denetim mekanizması, söz konusu metinleri belirli aralıklarla inceleyip, gelişmeleri buraya yansıtması beklenir. Bu türden bir yapıya veya var olan birimlere bu görevin verilmesi sorunun çözümüne katkı sağlayabilir. Bu noktada sorunun Kurumsal, Kontrol veya Bürokrasi Kuramları açısından değerlendirildiği daha ileri araştırmalara gereksinim duyulmaktadır.

2. Özel Eğitim Kurumları Rehberlik ve Denetim Rehberi'nin alanyazına göre incelenmesine ilişkin bulgular

Denetim Rehberi denetim alanyazınına göre incelenmiş ve rehberin yasal belgelerle tutarlılığı ve tutarsızlığı olmak üzere iki kategori ortaya çıkmıştır. Tutarlılık kategorisi rehberin alanyazına uygun görülen ifadelerini kapsamaktadır. Tutarsızlık kategorisi ise alanyazına aykırı görülen, atıf yapılmayan, içerik eksikliği ve kavram tutarsızlığı bulunan ifadeleri kapsamaktadır. Bu kategorileri oluşturan kodlar ve bunlara ilişkin bulgular Tablo 3' te yer almaktadır.

Tablo 3. Özel eğitim kurumları rehberlik ve denetim rehberinin alanyazına göre incelenmesi

Tema	Kategori	Kod
Alanyazına Göre incelenmesi	Tutarlılığı	Alanyazına uygunluk
	Tutarsızlığı	Alanyazına aykırı durum İçerik eksikliği Kavram tutarsızlığı Atfın olmaması

Tablo 3' te görüldüğü gibi rehberin alanyazına göre incelenmesi teması alanyazınla tutarlılığı ve tutarsızlığı kategorilerinden oluşmaktadır. *Alanyazınla tutarlılığı* kategorisi *alanyazına uygunluk* kodundan; *alan yazınla tutarsızlığı* kategorisi ise *alanyazına aykırı/uyumsuz durum*,

alanyazına atıf yapılmaması, içerik eksikliği ve kavram tutarsızlığı kodlarından oluşmaktadır. Bu kategori ve kodlara ilişkin bulgular ve bulgulara ilişkin örnekler aşağıda sırasıyla verilmiştir.

2.1. Alanyazınla tutarlılığa ilişkin bulgular

Denetim Rehberi'nin alanyazınla tutarlılık kategorisi altında alanyazınla uygunluk kodu bulunmaktadır. Rehber incelendiğinde, rehberin alanyazınla yüksek düzeyde tutarlılık gösterdiği bulgusu elde edilmiştir. Örneğin; rehberde yer alan *"Kurum ve birimler, denetim ve rehberlik raporunun kendilerine ulaşmasından itibaren bir ay içerisinde raporda belirtilen tespit ve öneriler doğrultusunda, kurumsal gelişim planı hazırlayarak Başkanlığa gönderirler. Taşra teşkilatındaki birimler ve kurumlar, kurumsal gelişim planının bir örneğini ise ayrıca il/ilçe millî eğitim müdürlüklerine gönderirler. Başkanlıkça süreç izlenir ve değerlendirilir. İzleme ve değerlendirme, konunun özelliğine göre yeni bir denetim ve rehberlik çalışması olarak da yürütülebilir"* ifadesi bulunmaktadır. Rehberde bahsedilen izleme ve değerlendirmeye ilişkin alanyazında denetimin tanımında "Durum saptama amacıyla yapılan kontrol, değerlendirme ve geliştirme süreci olarak tanımlanabilir (Başar, 1993)" denilmektedir. Rehberdeki izleme aşamasıyla alanyazındaki durum saptama amacıyla yapılan kontrol arasında tutarlılık olduğu düşünülmektedir. Ayrıca değerlendirme ve geliştirme aşamasının hem alanyazında hem de rehberde olması tutarlılık olarak görülmektedir. Bu tutarlılık durumunun rehber açısından olumlu olduğu düşünülmektedir.

2.2. Alanyazınla tutarsızlığa ilişkin bulgular

Denetim Rehberinin alanyazınla tutarsızlığı kategorisi kapsamında; *alanyazına aykırı/uyumsuz durum, alanyazına atıf yapılmaması, içerik eksikliği ve kavram tutarsızlığı* alt kategorileri ele alınmıştır.

Bu kategori altında; *içerik eksikliği, alanyazına aykırı/uyumsuz durum, kavram tutarsızlığı* kodlarında ifadelere ulaşılmıştır.

2.2.1. Alanyazına aykırı /uyumsuz durum: *Alanyazına aykırı/uyumsuz durum* kodu rehberdeki ifadenin alanyazınla örtüşmemesi durumudur. Özel Eğitim Kurumları Rehberlik ve Denetim Rehberi'nde tespit edilen alanyazına aykırı/uyumsuz durumlar ifade edilmiştir. Örneğin; rehberde Rehberlik ve Denetim sürecinin Planlanması ve Yürütülmesi başlığı altında *"Ön çalışma; bilgi toplama/ön araştırma, potansiyel sorunlu alanlar, rehberlik ve denetim araçlarının belirlenmesi ile rehberlik ve denetim öncesi hazırlık toplantısı safhalarından oluşur."* denilmektedir. Bu ifadede sadece kurum denetiminden bahsedilmiş, sınıf denetiminden bahsedilmemiştir. Taymaz'a (1997) göre denetim, uygun yöntemler kullanılarak işbirliği içinde gerçekleştirilen, geçmişe ve geleceğe dönük bir süreçtir. Denetimin işlevi eğitimcilerin yetenek ve güven duygusunu geliştirmek ayrıca okuldaki eğitimin geliştirilmesinde eğitimcilerin etkin bir şekilde katılımını sağlamaktır. Bu bağlamda, geleceğe dönük fayda sağlaması beklenen denetim sürecinin, ders denetimini, öğretmeni ve rehberliği içermemesi uygun bulunmamaktadır. Mevcut uygulamada müfettişler tarafından sadece kurum denetimi yapılmakta olup, sınıf denetimleri kurum müdürleri tarafından yapılmaktadır. Bu uygulama öğretmenlerin müfettişlerden rehberlik alamaması, mesleki gelişimlerine katkı sağlayamaması anlamına gelmektedir. Kurum müdürlerinin yaptığı denetime dair Ergen ve Eşiyok'un (2017) araştırmasında, kurum müdürlerinin iş yoğunluğundan öğretmen denetim ve rehberliğine zaman ayırmada güçlük çektikleri sonucuna varılmıştır. Tonbul ve Bayülse'nin (2017) araştırmasında ise müdürlerin kendi branşları dışındaki branşlar hakkında bilgi sahibi olmamaları denetimin verimliliğine engel olarak görülmüştür. Okul müdürlerinin denetim ve rehberlik konusunda yeterli ve düzenli eğitim almamış olmaları, yapılan denetimin niteliğinin öğretmenler tarafından yetersiz olarak görülmesine neden olmuştur. Öte yandan rehberin ilgili olduğu bilim alanından (eğitbilim, eğitim denetimi bilimi) beslenmesi gerekir. Bu bağlamda rehberin bir yasal belge olduğu gözönüne alınarak; özelde eğitim denetimi bilimcileri genelde de eğitibilimciler eğitim pratiğinin teorilerini hazırladıklarında, bu teoriler üretildiği toplumun ve belki de uluslararası toplumun gerçekten (hukuksal anlamda) yasal belgelerine yansıdığına ancak (o ülkede ya da dünyada) eğitimin ve alt dallarının bilimliliğinden söz edilebilir (Toprakçı, 2008; Toprakçı, Dağdeviren, Oflaz ve Türe 2010).

2.2.2. İçerik eksikliği: İçerik eksikliği kodu kapsamında, alanyazında olan ancak denetim rehberinde olmayan ifadeler ele alınmıştır. Bu bağlamda *Özel Eğitim Kurumları Denetim Rehberi'* nde görülen kısımlar tespit edilmiştir. Örneğin, rehberde *Özel Eğitim Kurumları'* ndan bahsedilirken; zihinsel engelliler, görme engelliler, işitme engelliler, bedensel engelliler, yaygın gelişimsel bozukluğu olanlar, dil ve konuşma engelliler ve özel öğrenme güçlüğü çeken bireylerden bahsedilmiştir. Rehberde üstün yetenekli/ üstün zekâlı bireylere değinilmemiştir. Oysa özel eğitim, üstün yeteneklileri de kapsamaktadır. 2016 yılında üniversitelerde ayrı ayrı bulunan zihinsel engelliler, görme engelliler, işitme engelliler ve üstün yetenekliler bölümleri tek çatı altında toplanmış ve aynı mezuniyete sahip öğretmenler tarafından eğitim ihtiyaçlarının karşılanması gerektiği düşünülmüştür. Ülkemizde özel eğitim denince ilk akla gelen zihinsel engelliler olsa da üstün yetenekliler de özel eğitim ihtiyacı duyan bireylerdir. *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde (2018)* ise özel eğitim ihtiyacı olan birey için *"bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren birey"* tanımı yapılmıştır. *Ataman'a (2009)* göre ise özel eğitim, genelden farklı ve özel gereksinimli çocuklara sunulan, üstün yeteneklilerin kapasitesinin en üst seviyede kullanmasını sağlayan, engelli bireylerin de kendi kendine yeterli hale gelmesini sağlayıp sosyal hayata katılmasını hedefleyen eğitimidir.

Saptanan diğer bir eksiklik ise rehberde, eğitim felsefesi ile rehberin ilişkilendirildiğine dair hiçbir içeriğin yer almamasıdır. Denetimde bütünlük ilkesi, sadece ilgili kurumda değil, bağlı olunan tüm kurumsal yapıda—bu yapı Milli Eğitim Bakanlığı'dır- bütünlüğü gerektirir. Çerçeveleme Kuramı ve Sembolik Etkileşimci Kuramı, kurumsal işleyişte neyin önemli olduğu, bir şeyler yapılırken neyin temel alınacağı, davranışın pekişmesinde bireylerin referans kaynaklarına (yasa, temele alınan felsefe, değerler, normlar, teamüller vb.) ihtiyaç duyduklarını (*Tonbul, 2020*) ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, rehber düzeyinde de denetim yaklaşımı, belirlenen eğitim felsefesi ile koşutluk göstermelidir. Temel eğitim felsefesi ilerlemecilik ve yeniden yapılandırıcılık ise, denetimin de bu felsefelere göre yapılandırılması gerekliliği ile ilgili ifadelerin yer alması beklenirdi.

Diğer bir eksiklik ise rehberde denetim modelleri ile ilgili ifadelerin yokluğudur. Denetim rehberinde, denetmene veya yöneticiye duruma göre gerekli denetim modellerini (sanatsal, bilimsel, kliniksel, öğretimsel, farklılaştırılmış vb.) işe koymakla ilgili yönlendirmelerin yer alması beklenirdi. Rehberde '3.3. Denetim, İzleme ve Değerlendirme' başlığı altında yer alan ifade dışında, kurum çalışanlarının mesleki gelişimi ile ilgili bir ifadeye rastlanmamıştır.

3.3.1. Kurumda görevli öğretmen ve eğitim personelinin; engelli bireylerin gelişimini ve eğitimini izlemesi, beklenen gelişimi gösteremeyenler için ilgili meslek elemanlarıyla iş birliği yapması, alanıyla ilgili konularda ailelere rehberlik etmesi (MEB Özel Eğitim Kurumları Yönetmeliği, Md.8-14)

Buradaki ifadeye göre tüm öğretmenler değil, 'beklenen gelişimi gösteremeyenler' için diğer kurumlarla işbirliği öngörülmüştür. Oysa aynı rehberin *'Rehberlik ve Denetim İlkeleri'* bölümünde, *'g) Personelin mesleki yeterliğini geliştirmek'* ifadesine yer verilmiştir.

İçerik eksikliği koduna ilişkin ifadelerde ortaya çıkan bu durum, denetim rehberinin hazırlanmasında, ulusal ve uluslararası alanyazın bulgularının ve özel eğitim kurumları gibi gerçekten özel kurumların, kendine özgü yönlerinin (felsefesi, buralara uygulanacak denetim modelleri) yeterince dikkate alınmamış olması gibi nedenlerden kaynaklandığı söylenebilir. Özel eğitim kurumları, çok özel kurumlardır. Her bir özel eğitim gereksinimi (görme, işitme, bedensel, zihinsel vb.), buraların yönetimi ve denetiminde ayrı bir uzmanlık gerektirir. Müfettişlerin yetiştirilmesinde yaşanan sorunlar arasında olan *'kurum odaklı denetim'* bilgisi eksikliğinin (*Tonbul ve Baysülen, 2017*) giderilmesi açısından, rehberde daha açık ifadelerle yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu durum, denetimin belirli boyutlarından sorumlu olan yöneticiler için de geçerlidir. Yukarıda sayılan eksikliklerin giderilmesi, rehberin alanyazınla tutarlılığını artırabilir.

2.2.3. Kavram tutarsızlığı: Alanyazın açısından kavram tutarsızlığı kodu, rehberdeki kavramların alanyazındaki kavramlarla örtüşmediği durumları ifade etmektedir. Örneğin; denetim kavramı *"Genel olarak kamuda, özel ve tüzel kişiliği bulunan kurum ve kuruluşlarda.....giderilebilir*

eksiklikler için rehberlikte bulunma, değişim ve gelişim için misyon ve vizyon kazandırmaya ilişkin öneriler getirme sürecidir.” şeklinde ifade edilmiştir. Bu ifadeden de anlaşıldığı üzere denetim kavramı, rehberlik kavramını da kapsayan bir kavramdır. Taymaz’ a (1997) göre eğitim denetimi, istenilen ve gereksinim duyulan yer ve zamanda sağlanan, eğitimin her düzeyinde uygulanabilen bir mesleksi rehberlik ve yardımdır. Bu ifadeden de anlaşılabileceği gibi denetim, rehberliği de kapsayan daha genel bir ifadedir. Buradaki kavram tutarsızlığının giderilmesi rehberin bilimsel olarak alanyazınla tutarlılığını sağlaması bakımından önemlidir.

2.2.4. Alanyazına atıf olmaması: Alanyazına atıf olmaması durumu, rehberin alanyazınla ilgili herhangi bir bilimsel çalışmaya gönderme yapmaması durumunu ifade etmektedir. Örneğin; denetim rehberinde yer alan ‘Denetim Rehberinin Kapsam ve Sınırlılığı’ bölümüne bakıldığında, rehberin hazırlanmasında alanyazın bulgularının da dikkate alındığına dair bir bilgiye rastlanmamıştır. Bu koda ilişkin örnek Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4.Yasal dayanağa göre atıfsızlık koduna ilişkin örnek

Özel Eğitim Denetim Rehberinden Alıntı
IV. DENETİM REHBERİNİN KAPSAM VE SINIRLILIĞI
‘Bu denetim rehberi hazırlanırken, Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Denetim Başkanlığı ile Maarif Müfettişleri Başkanlıkları Yönetmeliğinde belirtilen denetim hizmetlerinin çeşitleri referans alınmıştır.’

Uygulamaya ışık tutması amacıyla hazırlanan tüm rehberlerin, alanyazında konu ile ilgili üretilmiş bilgidен yararlanmaları beklenir. Rehberde her araştırmadan ne kadar ve nasıl yararlanıldığıнын yazılması mümkün olmamakla birlikte tanımların, modellerin veya ilkelerin hangi araştırmalara dayandırılarak yapılandırıldığına yönelik yapılacak kısa açıklamalar, kuram-uygulama uyumuna katkıda bulunabilir. Bilimsel araştırma sonuçlarına atıf yapmaya yönelik bir anlayışın oluşması ve bunun bir tutuma dönüşmesi, uygulayıcıların konuyla ilgili bilimsel araştırmaları izlemelerini sağlayabilir. Söz konusu izleme faaliyetinin, araştırmacıları da daha ihtiyatlı yapıcı etkisi Sosyal Kolaylaştırma Kuramında (Tonbul, 2020) sıklıkla geçmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın birinci teması kapsamında denetim rehberinin yasal belgeler bağlamında yasal dayanak belirsizliği, yasal boşluk, yasal dayanağa göre güncel olmama, yasal dayanağa göre eksik ifade edilme ve ilgisiz yasal dayanak belirtme gibi çok sayıda tutarsızlık saptanmıştır. İkinci temada rehberin genel olarak alanyazınla uyum içerisinde olduğu belirlenmişse de, içerik eksikliği, alanyazına aykırı /uyumsuz durum, kavram tutarsızlığı ve alanyazına atfın olmaması kodlarında bazı uyumsuzluklar saptanmıştır. Araştırmanın bulguları doğrultusunda şunlar önerilmiştir.

- Özel eğitim kavramı sadece engellileri değil, üstün yeteneklileri de kapsamaktadır. Her ne kadar üstün yetenekliler için ayrı bir rehber (BİLSEM Denetim Rehberi) hazırlanmış olsa da, bu yaklaşım özel eğitim alanının kapsamı ile örtüşmemektedir. Bu durumda zihinsel engelliler, bedensel engelliler vb. için de yönetmelik düzeyinde olmasa bile ayrıntılı yönergelerin hazırlanması önerilebilir.
- MEB Teftiş Kurulu Başkanlığı’nda rehberi gözden geçirecek bir birim oluşturulabilir. Bu birimde, denetim alanında uzman ve rehber hazırlama konusunda bilgili bir ekip görevlendirilebilir. Bu ekipte Özel Eğitim Kurumları’nın denetiminde tecrübeli maarif müfettişlerinin yanı sıra, eğitim denetimi alanında uzmanlaşmış öğretim üyeleri, metnin yazımı çalışmalarında Türkçe eğitimi uzmanları ve hukukçular yer alabilir.
- Denetim alanındaki bilimsel araştırmalardan ve gelişmelerden daha etkin yararlanılabilmesi için üniversitelerin Eğitim Yönetimi Anabilim Dalları ile eşgüdömlü çalıştaylar, paneller ve eğitimler düzenlenebilir. Denetim rehberlerinde karşılaşılan sorunlar burada etkileşimli tartışılabilir.

- Yasal belgelerin güncellenmesi için denetim sistemi dijitalleştirilebilir. Bu güncellemelere denetim sisteminin paydaşları olan maarif müfettişlerinin, okul müdürlerinin ve öğretmenlerin Teftiş Kurulu Başkanlığı web sayfasından ulaşmaları sağlanabilir.
- Eğitim yönetimi bilim dalı lisansüstü programlarında, eğitim denetimi alanında verilen derslerin içeriğinde, denetim rehberi gibi belgelerin nasıl hazırlanması gerektiğine ilişkin içerikler öğretim programına eklenebilir. Bu programlarda, özel eğitim kurumlarının denetimi ile ilgili içeriklere de yer verilebilir.
- Denetim rehberini uygulayan kurum yöneticileri ile maarif müfettişleri, öğretmenler, veliler, üniversitelerin özel eğitim bölümlerinin öğretim elemanları bir araya getirilerek, rehberden kaynaklanan uygulama sorunları tespit edilebilir.
- Bu araştırmada ortaya konan tutarsızlıklar dikkate alınarak yeni bir rehberin yazımı için bir proje yapılabilir. Doküman analizi tekniğiyle elde edilen bu araştırmanın sonuçları, başka araştırmalarda derinleştirilebilir.
- Çalışmada gerçekleştirilen analize ilişkin ham verilerin saklanmış olması, gelecekte yapılacak olan araştırmalar ve rehberin eksiklerinin giderilmesi için bir temel oluşturabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Ada, S. ve Baysal, Z.N. (2009). *Eğitim yapıları ve yönetimleri açısından çeşitli ülkelere bir bakış*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Akçay Güngör, A. (2020). Özel öğrenci etüt eğitim merkezi rehberlik ve denetim rehberinin yasal belgeler ve alanyazın temelinde incelenmesi. *e-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 11 (3) , 90-109. Retrieved from <http://www.e-ijer.com/tr/pub/issue/58698/820632>
- Albayrak, H. (2014). Tarih boyunca engelliler ve eğitimleri. *Eğitim-Öğretim Ve Bilim Araştırma Dergisi*, 31, 51-60.
- Ataman, A. (2009). *Özel eğitime giriş*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Aydın, M. (1993). *Çağdaş eğitim denetimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Başar, H. (1993). *Eğitim denetçisi* (2. bs.) Ankara: PegemAkademi.
- Beytekin, O. F., & Kılıç, F. (2021). İlkokul Müdürlerinin Karar Verme Sürecini Etkileyen Faktörler. *E-Uluslararası Pedandragoji Dergisi*, 1(1), 37-54. Erişim: <https://www.e-ijpa.com/index.php/pedandragoji/article/view/beytekin-kilic>
- Bolman, L., Deal, T. (2013). *Reframing organizations: Artistry, choice and leadership*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni (2020, Ocak). Erişim adresi: <https://ailevecalisma.gov.tr/media/37313/istatistik-bulteni-ocak-2020-1.pdf>, 15 Eylül, 2020
- Ergen, H. ve Eşiyok, İ. (2017) Okul müdürlerinin ders denetimi yapmasına ilişkin öğretmen görüşleri. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3 (1),1-18.
- Gleick, J. (2000). *Kaos: Yeni bir bilim teorisi* (Çev. F. Üçcan). İstanbul: Tübitak Popüler Bilim Kitapları.
- Gözün, Ö. ve Yıkımsı, N. (2004) İlköğretim müfettişlerinin kaynaştırma uygulamasına ilişkin görüş ve önerileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5 (2) 79-88.
- Kahraman, H. (2020). Öğretmenevleri, öğretmenleri ve akşam sanat okulları rehberlik ve denetim rehberinin yasal metinler ve alanyazın temelinde incelenmesi. *e-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 11 (3) , 123-138. Retrieved from <http://www.e-ijer.com/tr/pub/issue/58698/836759>
- Kara, B. (2017). Dünya’da ve Türkiye’de zihinsel engellilerde eğitim. *The journal of academic social science studies*, 61, 277-288.
- Korucu, N. (2005). *Türkiye’de özel eğitim ve rehabilitasyon hizmeti veren kurumların karşılaştığı güçlüklerin analizi: Kurum sahipleri, müdür, öğretmen ve aileler açısından*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- MEB. (2010). Özel eğitim okullarında özel eğitim uygulamalarının değerlendirilmesi. 21-27 Erişim adresi: http://www.meb.gov.tr/earged/earged/Ozel_eg_ok_ozel_eg_hizm_uygu_deg.pdf, 15 Eylül, 2020
- MEB (2019). Milli Eğitim İstatistikleri. Erişim adresi: http://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=361, 11 Eylül, 2020.

- Ölmez Ceylan, Ö, Algam, E. (2020). İl/ilçe milli eğitim müdürlükleri denetim rehberinin yasal belgeler ve alanyazın temelinde incelenmesi. *e-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 11 (3), 179-198 . Retrieved from <http://www.e-ijer.com/tr/pub/issue/58698/831894>
- Özdemir, N, Altuntaş, F. (2020). Denetimde standartlaşma çabaları: motorlu taşıt sürücüleri kursu denetim rehberi örneği. *e-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 11 (3) , 79-89. Retrieved from <http://www.e-ijer.com/tr/pub/issue/58698/807767>
- Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. (1997, 6 Haziran). *Resmî Gazete* (Sayı: 23011). Erişim adresi: [https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23011_1.pdf, 10 Eylül, 2020.
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. (2018, 7 Temmuz). *Resmî Gazete* (Sayı: 30471) Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180707-8.htm>, 2 Eylül, 2020.
- Özmen, F., Yasan, T. (2007). Türk eğitim sisteminde denetim ve Avrupa Birliği ülkeleri ile karşılaştırılması. *Fırat Üniversitesi Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi*, 6 (1), 204210.
- Şişman, Y. (2011). Türkiye’de özörlülere yönelik yasal düzenlemeler. *Sosyal Siyaset Konferansları*, 60, 169-221.
- Taymaz, H. (1997). *Eğitim Sisteminde Teftiş* (4. bs.) Ankara: Takav Tapu ve Kadastro Vakfı Matbaası.
- Teftiş Kurulu Başkanlığı (TKB). (2020). *Özel Eğitim Kurumları Rehberlik ve Denetim Rehberi*. Erişim adresi: [<http://tkb.meb.gov.tr/www/yayinlarimiz/icerik/13>, 15 Eylül, 2020.
- Tok, T.N. (2013). Türkiye’de eğitim denetmenlerinin profili. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33 (1), 119-138.
- Tonbul, Y, Ata Çiğdem, F. (2020). Bilsem denetim rehberinin yasal belgeler ve alanyazın temelinde incelenmesi. *e-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 11 (3) , 36-62. Retrieved from <http://www.eijer.com/tr/pub/issue/58698/804118>
- Tonbul, Y, Ödemiş Keleş, N. (2020). Mesleki eğitim merkezleri rehberlik ve denetim rehberi’ nin yasal belgeler ve alanyazın temelinde tutarlılığının incelenmesi. *e-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 11 (3) , 139-153. Retrieved from <http://www.e-ijer.com/tr/pub/issue/58698/803653>
- Tonbul, Y., ve Baysülen, E. (2017). Ders denetimi ile ilgili yönetmelik değişikliğinin maarif müfettişlerinin, okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin görüşleri açısından değerlendirilmesi. *Elementary Education Online*, 16 (1), 299-311.
- Tonbul, Y. (2020). *Eğitim kurumlarında yönetsel sorunların analizi için kuram rehberi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Toprakçı, E, Bakır, D. (2020). Yabancı, azınlık ve milletlerarası okullar denetim rehberinin yasal belgeler ve alanyazın temelinde incelenmesi. *e-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 11 (3), 16-35. Retrieved from <http://www.e-ijer.com/tr/pub/issue/58698/800326138>
- Toprakçı, E, Özerten, K. (2020). Özel öğrenci yurtları rehberlik ve denetim rehberinin yasal belgeler ve alanyazın temelinde incelenmesi. *e-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 11 (3), 199-216. Retrieved from <http://www.e-ijer.com/tr/pub/issue/58698/817509>
- Toprakçı, E. (2008). *Sınıfa dayalı yönetim*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Toprakçı, E. Dağdeviren, İ. Ofaz, G ve Türe, E. (2010) Eğitim Fakültesi Öğretim Elemanlarının Bilim Anlayışları Temelinde Eğitimin Bilimliliği, *Bilim ve Ütopya Dergisi*, 190, 45-56. Erişim: <https://www.erdaltoprakci.com.tr/wp-content/uploads/2020/05/bilim-anlayışları-temelinde-eğitimin-bilimliliği.pdf>
- Toprakçı E. ve Akçay, A. (2016). Türkiye’de kamu yararına çalışan derneklerin eğitim faaliyetlerinin yönetimi ve denetimi (Yasal belgeler temelinde nitel bir analiz). *Cumhuriyet International Journal of Education-CIJ*, 5(1), 29-52.
- Toprakçı, E., Çakırer, İ., Bilbay, A., Bağcivan, E., & Bayraktutan, İ. (2010). Kuram ve uygulamada eğitim denetmenleri meslek etiği. *Educational Policy Analysis and Strategic Research*, 5(1), 14-23.
- Üstüner, M. ve Kış, A. (2014) İletişim yeterliği ile örgütsel çatışma arasındaki ilişki: Eğitim denetmenleri başkanlığı üzerine bir araştırma. *Eğitim Araştırmaları* , 56(56) 1-22.
- Weber, M. (1978). *Economy and society: An outline of interpretive sociology* (Vol. 1). Univ of California Press.
- Weber, M. (2009). *The theory of social and economic organization*. New York: The Free Press.
- Winzer, M.A. (1993). *The history of special education: from isolation to integration*. Washington: Gallaudet University Press.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. bs.). Ankara: Seçkin yayıncılık.

The Investigation of Special Education Institutions Supervision Guide on the basis of Legal Documents and Literature

Assoc.Prof.Dr. Yılmaz Tonbul
Ege University-Turkey
yilmaztonbul@gmail.com

Yaşar Evren Çalışkan (M.A. Stud.)
Ministry of National Education-Turkey
yevreny3534@gmail.com

Abstract

This research aims to identify the compabilitieis and incompatibilities by analyzing the Guidance and Inspection Guide of Special Education Institutions based on the literature and legal documents. The study material consists of the "Special Education Institutions Guidance and Inspection Guide". Document analysis technique, one of the qualitative research designs, was used. The data were analyzed by content analysis tehchnique. The inspection guide consists of four parts. The expressions in the subheadings in each section of the guide were analyzed separately to form meaningful wholes. As a result of the research; numerous inconsistencies of the inspection guide with legal documents have been identified. Although the inspection guide is generally consistent with the literature and the information produced about the science of inspection is included in the guide, inconsistencies were found in the lack of content, contradiction/incompatibility, and conceptual inconsistency codes. The most inconsistency with legal documents, the uncertainty of legal basis, legal gap, and outdated according to legal documents were found in codes. Findings were discussed and suggestions were developed, supported by related theories and literature findings.

Keywords: Educational supervision, Supervision guideline, Special education, Inspector.

***E-International Journal
of Educational Research,
Vol: 12, No: 1, 2021,
pp. 214-232***

DOI: 10.19160/ijer.806889

*Received: 10.07.2020
Revision: 12.12.2020
Accepted: 31.01.2021*

Suggested Citation:

Tonbul, Y. &. Çalışkan, Y. E. (2020). The Investigation of special education institutions supervision guide on the basis of legal documents and literature *E-International Journal of Educational Research*, Vol: 12, No: 1, 2021, ss. 214-232, DOI: 10.19160/ijer.806889

EXTENDED ABSTRACT

Problem: *The compulsory education age of individuals in need of special education in Turkey, according to the Regulation of Special Education Services, covering the individual areas of education in the 3-14 age group. There are different applications in special education: Special education schools, special education classes, inclusive education practices. Also in terms of support education, they can be grouped as support rooms, science and art centers, rehabilitation centers. According to the educational status of the disabled, a grouping can be made as physically disabled education, mentally disabled education, education of those with social and emotional difficulties, education of special talents. The Supervisory Board Unit carries out the supervision and guidance activities of all schools and educational institutions under the Ministry of National Education. Separate inspection instructions have been prepared and published for all schools and educational institutions within the scope of the Ministry. One of these guides was prepared for Special Education Institutions and presented to users. Students in need of special education receive education at pre-school, primary, secondary, and high school levels. The inspection process to be managed in these institutions has been brought to certain standards with the "Special Education Institutions Inspection Directive" created by the Inspection Board. These guidelines both draw a roadmap for auditors and provide information to those working in these institutions about the inspection criteria. For this reason, the fact that the guide is scientifically based on current and legal documents and literature is also important in terms of ensuring unity in the inspection of education stated in the purpose of the guide. Educational supervision is a discipline that determines whether the training activities carried out or ongoing in the field is carried out by the purpose, planning, available human and material resources, and legal procedures. Although there are studies on special education in the examination made in the field of educational inspection science, there is neither a study related to the inspection of special education, nor was there any study related to the guideline. It is thought that examining the consistency of the guideline with legal documents and literature will be very important in terms of guiding the practitioners and eliminating this deficiency in the literature. Also, the fact that the guideline is up-to-date and scientific, reflects the institutional identity of the special education institutions is considered important for the guideline. Considering that the functioning of educational institutions is established based on basic legal principles, the importance of this investigation becomes more and more. In this context, the purpose of this research; investigate of Special Education Institutions Guidance and Inspection Guideline based on literature and legal documents.*

Method: *The "Special Education Institutions Guidance and Inspection Guide", which is one of the 16 guidance and inspection guides prepared and published by the Inspection Board of the Ministry of National Education in 2016 for the inspection of the institutions, constitutes the working document. With the research problem, the document analysis technique based on qualitative research was used. Content analysis was applied in the analysis of the data. The inspection instruction was taken from the "Publications" page on the Board of Inspection website. 1) Purpose, scope, basis, and definitions, 2) Guiding and Inspection Principles, 3) Guidance and Inspection Principles, 4) Guidance and Inspection Reporting Standards were analyzed separately and meaningful integrity was created.*

Findings: *Within the scope of the first sub problem of the study, many inconsistencies were found in the audit guideline in the context of legal documents, such as uncertainty of legal basis, legal gap, not being up-to-date according to legal basis, underrepresentation according to legal basis and stating irrelevant legal basis. In the second theme, although it was determined that the guideline was in harmony with the literature in general, some inconsistencies were found in the codes of lack of content, contradictory/incompatible with the literature, inconsistency of concept and no reference to the literature. In the field of inspection, it is observed that new regulations have been introduced from the beginning without correcting the existing system, in which regulations and job descriptions have been changed frequently in recent years. This situation causes an irregularity and instability in the field of inspection and creates a sense of insecurity and prejudice against the inspection of*

teachers and administrators. It is stated in the guideline that it is aimed to guideline the inspectors of the education in the inspection, to provide unity in the school inspection, and to carry out the inspection by prioritizing the problem areas. The fact that inspection is a requirement for the education system also makes it necessary to keep up with rapid legislative and system changes. Therefore, it is necessary to ensure the consistency of the guideline with legal bases and literature. All guides prepared in order to shed light on the practice are expected to benefit from the information produced on the subject in the literature. Although it is not possible to write how much and how each research has been used in the guide, brief explanations on which researches are based on which studies are based on definitions, models or principles can contribute to the harmony of theory and practice. The formation of an understanding to refer to scientific research results and its transformation into an attitude can enable practitioners to follow scientific research on the subject. Researchers who know that they are being monitored will behave more responsibly in practical studies.